

ROGER MOORHOUSE

DIABLOVI SPOJENCI

HITLEROV PAKT SO STALINOM

1939 – 1941

premedia

premedia

ROGER MOORHOUSE

Diablovi spojenci

Hitlerov pakt so Stalinom

1939 – 1941

Z angličtiny preložil
Igor Otčenáš

Roger Moorhouse
DIABLOVI SPOJENCI
Hitlerov pakt so Stalinom, 1939 – 1941

The Devils' Alliance

Copyright © Roger Moorhouse, 2014
Translation © Igor Otčenáš, 2015
Slovak edition © Premedia, 2015

ISBN 978-80-8159-212-6

Venujem svojej matke a svetlej pamiatke svojho otca

Obsah

<i>Mapy</i>	9
<i>Chronológia</i>	15
<i>Zoznam ilustrácií</i>	19
<i>Podakovanie</i>	21
Úvod	23
Prológ: Stretnutie na hranici mieru	29
1 Diablov elixír	37
2 Pokrvné spojenectvo	67
3 Delenie lupu	99
4 Prekrucovanie	133
5 Márne kurizovanie	167
6 Olejovanie súkolia vojny	195
7 Súdruh s kamenným zadkom v brlohu fašistickej beštie	229
8 Jazda na nacistickom tigrovi	253
9 Keď zlodej okradne zlodēja	291
Epilóg: Život po smrti	329
<i>Dodatok: Text nacisticko-sovietskeho paktu o neútočení</i>	337
<i>Poznámky</i>	341
<i>Bibliografia</i>	387
<i>Register</i>	401

Autorská poznámka

Je vždy riskantné pohybovať sa po tekutých pieskoch východoeurópskych geografických názvov, najmä ak je témou knihy pohyblivosť hraníc a prelínanie súperiacich jazykov. Preto som sa rozhodol uvádzať ich tak, ako sa uvádzali v dobovom kontexte. Napríklad mesto na Ukrajine, ktoré sa dnes označuje ako Lviv, bolo v septembri 1939 poľským mestom Lwów, no po prechode pod kontrolu Sovietov bol jeho názov rusifikovaný na Lvov. Súčasný oficiálny názov Lviv je modernou ukrajinskou verziou pomenovania mesta, používaný po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991. V ostatných prípadoch som využíval ustálené prepisy.

ROZDELENIE POĽSKA
Poľsku v období nemeckej
a sovietskej okupácie,
september 1939 – jún 1941

	Územie pripojené k nár.	} Okupované územie nacistického Nemecka
	Generálny guvernát	
	Územie pod správou Litvy	
	Územie pripojené k ZSSR	
	Politiká predvojnová hranica	

FÍNSKO V ROKU 1940

BARENTSOVOMORE

ROZDELENIE VEĽKÉHO RUMUNSKA: 1940

„ROZDELENÍ SE CELÝ SVĚT“
 Evropa v předvečer Barbarossy, jún 1941

	Nezávislé státy		Společný svět
	Společenské území a též okupované území		Patřící k ČSR
			Krájevy ČSR, též společné a též okupované území

Chronológia

1939

marec

- 10 Stalinov prejav na 18. zjazde komunistickej strany
- 15 Nemecké vojsko obsadzuje Čechy a Moravu
- 31 Anglicko potvrdzuje záruku pre Poľsko i Rumunsko

máj

- 3 Stalin vymieňa ministra zahraničných vecí Maxima Litvinova za Vjačeslava Molotova

august

- 12 Začiatok anglicko-francúzske-sovietkych rozhovorov
- 19 Nemecko-sovietska zmluva o úvere podpísaná v Berlíne
- 21 Sovietsi prerušujú rozhovory s Britmi a s Francúzmi
- 23 Nemecko-sovietska dohoda o neútočení, resp. „Nacisticko-sovietsky pakt“, podpísaný v Moskve

september

- 1 Nemecká invázia do Poľska
- 3 Anglicko a Francúzsko vyhlasujú Nemecku vojnu
- 15 Sovietsi súhlasia v Mandužsku s prímerím s Japonskom
- 17 Sovietska invázia do Poľska
- 22 Spoločná vojenská prehliadka Nemcov a Sovietov v Brest-Litovsku
- 28 Podpis nemecko-sovietskej dohody o hraniciach a priateľstve

október

- 5 Podpis sovietsko-lotyšskej dohody o vzájomnej pomoci
- 6 Porážka posledných ohnísk poľského odporu
- 10 Podpis sovietsko-litovskej dohody o vzájomnej pomoci

DIABLOVI SPOJENCI

november

26 Moskva využíva incident v Mainile ako *casus belli*
proti Fínsku

30 Sovietska invázia do Fínska

1940

február

10 Prvá sovietska masová deportácia z Poľska

11 Podpis nemecko-sovietskej obchodnej dohody

marec

12 Podpis zmluvy medzi Fínskom a Sovietskym zväzom
v Moskve, ukončenie zimnej vojny

apríl

3 Začiatok masakru v Katyni

9 Nemecká invázia do Nórska a Dánska

13 Začína sa druhá masová sovietska deportácia z Poľska

máj

10 Nemecká invázia do Francúzska a Holandska

31 Obrnený krížnik *Lützov* prichádza do Leningradu

jún

15 Sovietska invázia do Litvy

17 Sovietska invázia do Estónska a Lotyšska

22 Podpis prímeria medzi Nemeckom a Francúzskom

28 Rumunsko sa podvoľuje sovietskemu ultimátu a
sťahuje sa z Besarábie a Severnej Bukoviny

30 Začína sa tretia sovietska masová deportácia z Poľska

30 Dokončenie sovietskej okupácie Besarábie
a Severnej Bukoviny

júl

14/15 V Lotyšsku, Litve a Estónsku sa konajú
zmanipulované voľby

august

2 Moldavsko (Besarábia) sa stáva republikou
Sovietskeho zväzu

3 Litva sa stáva republikou Sovietskeho zväzu

5 Lotyšsko sa stáva republikou Sovietskeho zväzu

6 Estónsko sa stáva republikou Sovietskeho zväzu

CHRONOLÓGIA

september

27 Trojstranná dohoda medzi Nemeckom, Talianskom a Japonskom – vytvorenie tzv. Osi

november

12 Molotov prichádza do Berlína na rokovanie s Hitlerom

20 Maďarsko sa pridáva ku krajinám Osi

23 Rumunsko sa pridáva ku krajinám Osi

december

1 Nemecko-sovietska dohoda o tarifách a clách

17 Dunajská konferencia sa končí rozkolom

18 Hitler vydáva rozkaz k prípravám operácie Barbarossa, útoku na Sovietsky zväz

23 Otvorenie konferencie najvyššieho velenia Červenej armády v Moskve

1941

január

10 Podpis nemecko-sovietskej dohody o hraniciach a obchode v Moskve

marec

1 Bulharsko sa pridáva ku krajinám Osi

25 Juhoslávia sa pridáva ku krajinám Osi

27 Štátny prevrat v Juhoslávii

apríl

6 Podpis sovietsko-juhoslovanskej zmluvy o priateľstve a neútočení

6 Nemecká invázia do Juhoslávie

13 Podpis sovietsko-japonského paktu o neutralite v Moskve

máj

4 Stalin vymenovaný za predsedu rady ľudových komisárov

10 Rudolf Hess zostrelý nad Škótskom

jún

12 Začína sa sovietska masová deportácia z Besarábie

14 Začína sa sovietska masová deportácia z Estónska, Lotyšska, Litvy a okupovaného východného Poľska

22 Nemecký útok na Sovietsky zväz – operácia Barbarossa

júl

12 Podpis anglicko-sovietskej dohody v Moskve

30 podpis dohody Sikorski – Majskej v Londýne,
obnovujúcej vzťahy medzi Poliakmi a Sovietmi

Zoznam ilustrácií

- Guderian a Krivošejn v Brest-Litovsku (*Bundesarchiv, Berlín*)
Priateľstvo medzi nemeckými a sovietskymi vojakmi v septembri 1939 (© IWM)
- Podpis nacisticko-sovietskeho paktu (*akg-images/Universal Images Group/Sovfoto*)
- Stalin a Heinrich Hoffmann pri prípitku (*bpk/Bayerisches Staatsarchiv/Archiv Heinrich Hoffmann*)
- Pamflet Harryho Pollitta „Ako vyhrať vojnu“ (*autorova zbierka*)
- Karikatúra Davida Lowa, Evening Standard, 20. septembra 1939 (*láskavo poskytol British Cartoon Archive, University of Kent, www.cartoons.ak.uk; Solo Syndication*)
- Hitler oznamuje vyhlásenie vojny do Poľsku. (*Bundesarchiv, Berlín*)
- Nemecké vojská v Poľsku (*R. Schäfer, súkromná zbierka*)
- Molotov oznamuje sovietsku inváziu do Poľska. (*Fundacja Ośrodk KARTA*)
- Červená armáda vstupuje do Poľska. (*akg-images/Universal Images Group/Sovfoto*)
- Hitler sleduje slávnostnú prehliadku vo Varšave, október 1939. (*Bundesarchiv, Berlín*)
- Poprava Poliakov (*akg-images/East News*)
- Slávnostná prehliadka Červenej armády vo Lvove, 1939 (*Fundacja Ośrodk KARTA*)
- Niekoľko exhumovaných tiel v Katyni (*Bundesarchiv, Berlín*)
- Volksdeutsche z Besarábie prichádzajú „domov do ríše“. (*Bundesarchiv, Berlín*)
- Sovietska deportácia z Rigy, Lotyšsko, 1941 (*zbierka Múzea okupácie Lotyšska*)

Deportovaná poľská rodina pred svojím novým „domovom“ v sovietskom Kazachstane (*Fundacja Ośrodka KARTA*)
Krížnik Lützov ťahajú do Leningradu, 1940. (Ruský námorný archív/verejný prístup)
Nemecký inžinier kontroluje dodávku sovietskej nafty. (*akg-images/picture-alliance*)
Molotov prichádza do Berlína, november 1940. (*bpk/Bayerisches Staatsarchiv/Archiv Heinrich Hoffmann*)
Rozhovor Molotova s Hitlerom. (*bpk/Byersiches Staatsarchiv/Archiv Henrich Hoffmann*)
Goebbels oznamuje útok na Sovietsky zväz, jún 1941. (*akg-inges*)
Moskovčania počúvajú rozhlasové oznámenie o nemeckej invázii. (*akg-images/RIA Nowosti*)
Nemecké vojská vítajú v Besarábii. (*bpk/Hanns Hubmann*)
Vojaci Červenej armády v zajatí wehrmachtu (*Klaas Meijer, súkromná zbierka*)
Zničený tank T-34, júl 1941 (*akg-images/interfoto*)
Odvoz Stalinovej sochy do depozitu, Białystok (*Bundesarchiv, Berlín*)
Podpis dohody Sikorski – Majskij (*Fundacja Ośrodka KARTA*)
Masaker v garáži v Lietukis, jún 1941 (*DOW*)
Obete NKVD vo Lvove (*Fundacja Ośrodka KARTA*)
Baltská cesta, Estónsko, august 1989 (*Múzeum okupácie, Tallinn, Estónsko*)
Protesty v Šiauliai (*Rimantas Lazdynas*)

Podakovanie

Kniha v akomkoľvek rozsahu a s akýmikoľvek ambíciami si vyžaduje istý stupeň spolupráce. Toto dielo nie je výnimkou. Na každé jedno slovo na jeho stránkach pripadajú desiatky ďalších, vyhrabaných z archívov, vyťahnutých z knižníc, preložených a prepísaných. Z tohto dôvodu je nutné skromne priznať mnoho podľžností.

Po prvé: projekt si vyžadoval značné množstvo pomoci pri výskume zahraničných archívov. Niektorá bola taká rozsiahla, že pri nej príspevok samotného autora pôsobí ako minimálny. S týmto výskumom mi v Rusku pomáhal Jevgenij Panin, v Bielorusku Oleg Medvedevskij, v Litve Negringa Pangonyteová, v Poľsku dr. Jakub Tyszkiewicz, v Nemecku Axel von Wittenberg a Philipp Rauh, a v Rumunsku Andrea Mincová a Andrea-Lavinia Mocanuová. Skvelú prácu odvedli v Anglicku James Simpson, Saskia Smellieová, Sebastian Palfi, Vicky Davisová a Owen Emmerson.

Po druhé: musím sa poďakovať kolegom a priateľom, ktorí mi radili, odpovedali na moje otázky, čítali jednotlivé kapitoly a aj iným spôsobom mi odovzdávali svoj čas a svoje vedomosti, ako boli Jaroslaw Garlinski, Mel Huang, dr. Alex Dreccoll, profesor Edward Ericson, Klaas Meijer, Robin Schäfer, Bill Russ, Nigel Jones, dr. Martin Folly, profesor Richard Overly, dr. David Kirby a – ako vždy – profesor Norman Davies.

Pracoval som v mnohých archívoch, knižniciach a akademických inštitúciách, z ktorých chcem vyňať dve. Urobil som v nich väčšinu výskumu a napísal väčšinu textu. V tomto zmysle osobitne ďakujem Nemeckému historickému inštitútu v Londýne a knižnici University College London, Škole slovanských a východoeurópskych štúdií. Tam, kde iné inštitúcie človeku kladú prekážky a ukazujú či-

tateľom nevlúdnu tvár, tu sa z občasnej otravnej práce na výskume a pri písaní stáva pravé potešenie.

Chcem sa tiež poďakovať pozostalým z komunity *Kresowcy* a *Sybiriacy* – teda Poliakov, deportovaných na Sibír a na územie Sovietskeho zväzu v rokoch 1940 a 1941, ktorých som spoznal pri výskume na tejto knihe. Bol to vskutku hlboký zážitok, počúvať ich príbehy o nepredstaviteľných strastiach, príbehy, ktoré – žiaľ – len zriedkavo dostávajú mediálny priestor na „západe“. Hoci táto kniha nie je, prísne vzaté, o ich vynútenom exile, ja dúfam, že prispela trochu k spravodlivosti aspoň tým, že nastolila ich utrpenie pred zrak širšieho publika. Ďakujem súčasne aj Poľskému spoločenskému a kultúrnemu centru POSK v západnom Londýne za organizovanie stretnutí.

Všetko toto by, prirodzene, vyšlo navnivoč, nebyť oddanosti, vášne a presvedčivosti mojich agentov Petra Robinsona v Anglicku a Jill Grinbergovej v Spojených štátoch, ako aj vízie mojich ctených editorov Stuarta Williama v Bodley Head v Londýne a brilantnej Lary Heimertovej v Basic Books v New Yorku. Na čestnom mieste musím spomenúť aj môjho neoceniteľného editora v Londýne Jörga Hensgena, ktorý mal tú pochybnú česť pracovať na všetkých mojich predchádzajúcich knihách a ktorý aj v prípade tohto diela prispel hodnotnými pripomienkami a odborným pohľadom.

Konvencia autorovi napokon diktuje, aby poďakovanie zakončil sacharínovým pajánom na svoju rodinu. Moje poďakovanie je stručné, ale o nič menej vrúcne. Ďakujem svojej manželke Melisse a našim deťom Oscarovi a Amelii: vďaka za váš neutíchajúci entuziazmus, s ktorým ste prijali túto knihu a vďaka za vašu trpezlivosť, lásku a porozumenie, ktoré ste preukazovali občas mrzutému autorovi. „O tomto čase na budúci rok...!“

Úvod

Dvadsiateho tretieho augusta 1939 si Stalin pripil na Hitlerovo zdravie. Aj keď sa dvaja diktátori nikdy osobne nestretli, dohoda, ktorú v ten deň vypracovali, zmení svet. Ako „nacisticko-sovietsky pakt“, „pakt Hitler – Stalin“, prípadne „pakt Molotov – Ribbentrop“ bude v platnosti sotva dva roky – a skončí sa Hitlerovým útokom na Stalinov Sovietsky zväz 22. júna 1941. Napriek tomu patrí ku kľúčovým udalostiam II. svetovej vojny.

Keď som začal výskum na tejto knihe, pýtali sa ma občas moji priatelia a známi mimo historických kruhov, na čom pracujem. Odpovedal som, že na „nacisticko-sovietskom pakte“. Odpoveďou vo väčšine prípadov boli nechápavé pohľady či zachmúrené obočie. Dôvod je jednoduchý: mimo Poľska a krajín Pobaltia nie je tento pakt súčasťou nášho kolektívneho naratívu o II. svetovej vojne. Pritom som presvedčený, že by to tak malo byť.

Naša ignorancia tejto témy je prekvapujúca. Zatiaľ čo každá kuriozita, vojenská operácia či katastrofa, ku ktorej došlo počas II. svetovej vojny, sa už interpretovala a reinterpretovala, vyhodnotila a znovuvyhodnotila, tento pakt zostáva relatívne neznámym – venuje sa mu nanajvýš pár viet, prehliada sa ako pochybná anomália, podčiarnik širšieho rámca histórie. Je príznačné, že sa o ňom priveľmi nepíše ani v nových populárnych historických prácach. Nie je hoden ani jednej samostatnej kapitoly a obvykle sa jeho popis obmedzuje na jeden či dva odstavce či pár referencií v odkazoch.

Ak vezmeme do úvahy do očí bijúcu dôležitosť a rozsah tohto paktu, tak je to priam zarážajúce. Veď práve tu našli Hitler a Stalin, dvaja najkrvavejší diktátori 20. storočia, spoločnú reč. Ich dva režimy, ktorých neskoršia konfrontácia bola hlavnou osou II. svetovej vojny,

sa na dvadsaťdva mesiacov, teda takmer na jednu tretinu celého časového oblúku konfliktu postavili bok po boku.

Zabúdame na toto prepojenie, pritom tento pakt priamo viedol k vypuknutiu vojny, izolácii Poľska medzi dvoch zloprajných susedov a k vyvolaniu chaotického úsilia západných mocností nejakým spôsobom Hitlera zastaviť. Vojna, ktorá nasledovala, niesla odióznou pečať tohto paktu. Kým západné mocnosti bojovali-nebojovali v takzvanej „divnej vojne“ („Divná vojna“ – Phoney War – je publicistický termín na označenie obdobia prvej fázy druhej svetovej vojny, charakteristického absenciou veľkých vojenských operácií zo strany západných spojencov proti Nemecku. Šlo o obdobie niekoľkých mesiacov po tom, ako Británia a Francúzsko vyhlásili Nemecku krátko po invázii do Poľska vojnu. Objavili sa aj iné termíny, z ktorých je najcharakteristickejší – i najvtipnejší – termín *Sitzkrieg, sitzen – sedieť, krieg – vojna.* – pozn. prekl.), do Poľska vtrhli cudzie vojská a Moskva s Berlínom si krajinu rozdelili. Stalin s tichým Hitlerovým súhlasom okupoval pobaltské štáty, ktoré si potom pripojil, podobne ako rumunskú provinciu Besarábiu. Červená armáda vtrhla do Fínska. Keď sa Hitler obrátil na západ a obsadil Škandináviu a po nej Holandsko s Francúzskom, Stalin mu poslal blahoželanie. Medzitým si nacisti so Sovietmi v zákulisí vymieňali tajomstvá, plány, technológie a suroviny, čím olejovali súkolia svojich vlastných vojnových mašinérií. Na istú dobu sa dve diktatúry – alebo „Teutoslávia“, ako ich nazval jeden britský politik – postavili spolu proti demokratickému svetu. Anglicko a Francúzsko dokonca v roku 1940 uvažovali o preventívnom útoku na Sovietsky zväz.

Tento aspekt sovietskej bojachtivosti je viac než kuriozita. Po-vojnová literatúra o nacisticko-sovietskom pakte papagájovala kremeľskú verziu o tom, ako si Stalin podpisom paktu kúpil čas, aby nakrmil Hitlera a pripravil Sovietov na obranu pred očakávaným útokom. Rôzni apologéti sa dodnes pokúšajú predávať túto verziu, hoci nemá žiadne opodstatnenie. Ako si ukážeme v tejto knihe, Stalin bol pri podpise dohody oveľa proaktívnejší a protizápadnejší, než je naša konvenčná predstava. Prinajmenšom sa pokúsil využiť nacistickú agresiu v záujme vlastných cieľov, aby urýchlil pád západu a dlhoočakávaný kolaps kapitalistického sveta. V žiadnom prípade nebol nechotný, pasívny či neutrálny.

Z tohto pohľadu – ako aj z pohľadu mnohých súčasníkov – nie je prekvapením, že nacisticko-sovietsky pakt prevracia politický svet na hlavu. Ako to povedal výstižne jeden politický komentátor, všetky naše -izmy prestali existovať. (Ide o nepreložiteľnú slovnú hračku „*making all our -isms into -wasms*“ – pozn. prekl.) V podstate sa dá povedať, že to boli Sovietsi a svet komunizmu, kto na toto spojenectvo zásadne doplatil. Kým nacizmus v roku 1939 disponoval menej než minimom morálneho kapitálu, pričom sa čoskoro totálne zdiskredituje spustením holokaustu, komunizmus sa v tej dobe stále pýšil svojím morálnym aspektom. Politická akrobacia, ktorú museli lojálni členovia rešpektovať a tým prijímať Hitlera a nacistov ako svojich bratských spojencov, bola pre všetkých mimoriadne ponižujúca. Výsledkom bol pokles stranického členstva a to málo politickej integrity, z ktorej sa komunisti tešili mimo vlastného prostredia, sa rozplynulo ako dym pokrivenej dialektiky. Pakt s Hitlerom zanechal na svete komunizmu nezmazateľnú škvrnu, podobne ako sa to stane v roku 1956 v prípade invázie do Maďarska, alebo pri potlačení Pražskej jari v roku 1968. Len vďaka ťažko vybojovanému víťazstvu proti nacizmu po roku 1941 si Stalin dočasne napravil pošramotenú reputáciu.

Nacisticko-sovietsky pakt bol v tomto zmysle nesmierne dôležitý. Odhliadnuc od vysokej politiky a ideológie sa jeho zhubné následky týkali predovšetkým strednej a východnej Európy, kde sa v hrubom odhade priamo dotkli životov päťdesiatich miliónov ľudí. Pakt uľahčil Hitlerovi vedenie vojny a otvoril bránu k brutálnej okupácii západného Poľska so všetkými následnými krutosťami a skrivodlivosťami. Kým holokaust sa mal ešte len spustiť – začal sa rozbiehať na jeseň roku 1941 –, Poliaci a Židia v nacistami okupovanom Poľsku už boli obeťami hrôzostrašného režimu vykorisťovania a prenasledovania. Státisíce ľudí vysídlili, deportovali a zavraždili.

Pakt ovplyvnil život aj tých Poliakov, Židov, Lotyšov, Estónov, Litovcov, Bielorusov, Ukrajincov a Rumunov, ktorí sa stali sovietskymi občanmi, keď Sovietsi anektovali ich krajiny. Len málo z nich takúto zmenu privítalo. Obrovská väčšina bola proti. Sovietsi prenasledovali, mučili a zabili neskutočné množstvo ľudí. Najkrikľavejším príkladom bol masaker 22-tisíc dôstojníkov a príslušníkov poľskej armády v Katyni v roku 1940.

Mnoho ďalších deportovali a vysídlili do sovietskeho vnútrozemia. Len z východného Poľska deportovali v rokoch 1940 – 1941 jeden a pol milióna ľudí. Desiatky tisíc deportovali aj z pobaltských štátov a Besarábie. Všetkých vysídlili do pustatín ZSSR – do Kazachstanu, na Sibír, na polárny sever. Museli otrocky pracovať a trpeli nedostatkom v táboroch gulagu, v ktorých dokázali prežiť iba najsilnejší. Tí, ktorí pochybujú o ponurej realite Stalinovho gulagu, by mali vedieť, že v sovietskych táboroch bola vyššia úmrtnosť než v Hitlerových koncentrákoch. Niektorí z tých, ktorí to prežili, a ich potomkovia sú dodnes medzi nami.

Je vskutku škandalózne, že táto temná kapitola nenašla dodnes v západnom naratíve o II. svetovej vojne svoje miesto. Šesť desaťročí po Stalinovej smrti a vyše dvadsať rokov po rozpade Sovietskeho zväzu je najvyšší čas to zmeniť. Ak Hitler čistil územie, ktoré mal pod svojou kontrolou, „etnický“, tak Stalin to svoje čistil „politicky“. No kým Hitlerove zločiny sú všeobecne známe a dobre zdokumentované – hovorí sa o nich v médiách a sú súčasťou osnov na školách a univerzitách celého sveta – Stalinove zločiny sa ledva dotkli verejného povedomia. V skutočnosti Hitler a Stalin boli vtákmi s rovnakým totalitným perím. Nacisticko-sovietsky pakt nie je v tomto zmysle ani zďaleka žiadnou anomáliou, naopak, je možné chápať ho ako symptóm zdieľanej mizantropie.

Treba však podotknúť, že nacisticko-sovietsky pakt nebol spojenectvom ako takým, no bola to dohoda o neútočení. V dôsledku toho, odhliadnuc od metaforického titulu tejto knihy, som sa vo všeobecnosti snažil vyhýbať označovaniu Hitlera a Stalina ako „spojencov“, prípadne charakterizovať ich spoluprácu ako „spojenectvo“. Ani to by nám však nemalo brániť v tom, aby sme vzťahy medzi nacistami a Sovietmi v rokoch 1939 až 1941 nepovažovali za zásadne dôležité. Po uzatvorení paktu v auguste 1939 došlo ešte k štyrom ďalším dohodám a v mnohých ohľadoch sa teda o spojenectve hovoriť dá. Nepochybne bolo oveľa vitálnejšie a oveľa dôležitejšie na oboch stranách, než, napríklad, Hitlerovo spojenectvo s Mussoliniho Talianskom. Hitler a Stalin boli spojencami, hoci to vyzeralo naopak.

Aj keď sa tento pakt rozpadol už v roku 1941, mal zaujímavý posmrtný život. Hoci ho nacisti pošliapali a Sovieti sa vyhovárali,

že z ich strany šlo o strategickú nevyhnutnosť, jeho dôsledky pretrvali dávno po jeho zániku. Naozaj, mapa východnej a strednej Európy, ako ju máme pred očami dnes, je v prevažnej miere jeho produktom: ukázalo sa, že hranice, ktoré narýchlo načrtli Ribbentrop s Molotovom, majú úžasnú odolnosť. Vyše dve generácie Litovcov, Lotyšov a Estónov museli prežiť svoj život v rámci nenávideného ZSSR. Trpké spomienky na sovietsku anexiu a okupáciu z rokov 1940 – 1941 sa stanú zdrojom energie povojnového hnutia odporu. Poeticky povedané, práve protesty v pobaltských krajinách pri príležitosti 50. výročia podpisu tohto paktu v roku 1989 spustili proces rozpadu ZSSR.

Napriek svojej stručnosti – platil iba dvadsaťdva mesiacov, pozostával zo siedmich odstavcov a obsahoval niečo vyše tristo slov – bol nacisticko-sovietsky pakt zásadne dôležitý. Ide o viac, než iba o divadlo či kuriozitu. Má osudovú dôležitosť nielen pre naše pochopenie druhej svetovej vojny, ale aj širšieho rámca histórie Európy 20. storočia. Nepochybne si zasluhuje, aby sme ho vyhrabali z podčiarnikov a ustanovili ho na pravé miesto v našom kolektívnom naratíve o druhej svetovej vojne v Európe. Chcem len dúfať, že sa táto kniha stane malým príspevkom v tomto procese.

